

DE GODE GJERNINGER REDDER VERDEN

– en musikkteaterforestilling om Bjørnstjerne Bjørnson.

Fra venstre: Bjørnstjerne Bjørnson, Nina Grieg, ? og Edvard Grieg

En pianist og to unge, norske skuespillere: Morten Fagerli, Sara Fellman og Henrik Vernegg, har i anledning årets Bjørnsonmarkering, laget en musikkteaterforestilling basert på Bjørnsons liv og virke. Morten, Sara og Henrik snakker her om hvordan forestillingen ble til.

Ideen kom med en telefon fra Morten, forteller Sara og Henrik:

- Morten mente vi måtte markere Bjørnson mer enn bare med musikk, vi trengte også tekst. Vi fant ut at vi ville ta fatt i samfunnsengasjementet hans.

Hvordan har dere valgt ut tekst og musikk?

- Da vi leste oss opp på Bjørnson, valgte vi ut saker som vi tror det kunne være spennende for folk å høre om, både kjente og mindre kjente. Vi fant brev, artikler og dikt.

Bjørnson var svært opptatt av samtiden. Diktningen hans har nok blitt preget av at hans mål ikke var at det han skrev nødvendigvis skulle være for evigheten, men at det var en replikk i samfunnet.

Når det gjaldt samfunnsengasjementet hans, så var det mye foredrag og innspill i aviser. Dette var lenge før TV. Debatter foregikk i avisene. Man hadde replikker som kunne være enormt skarpe, noen ganger var det nærmest personangrep. Bjørnson skriver for eksempel om en professor i forbindelse med *Hanske striden*, og beskylder ham for å være to tusen år gammel, fordi han angivelig tenkte så gammeldags.

Hva var hanskestriden?

- Den kom ut av teaterstykket *En Hanske* som Bjørnson skrev. Stykket handler om et ungt par som skal gifte seg, hvorpå hun finner ut at han har en fortid. På den tiden skulle alle kvinner gå rene inn i

ekteskapet, men det trengte ikke menn. Hun reagerer sterkt på dette og kaster en hanske i ansiktet på sin forlovede, noe som resulterer i krig mellom familiene. De sa den gangen at en mann skylder sin hustru sin framtid, mens en kvinne skylder sin mann sin fortid og sin framtid. Det ble det en stor debatt. Nå mente ikke Bjørnson at man skulle gå over til bohem tilstander, men han ønsket å stille samme krev til menn som til kvinner. Denne debatten gikk da rett over i foredraget *Engifte og mangedefte* som kom noen år senere.

Ja, hva med foredragene hans?

- Han reiste land og strand rundt med ildfulle foredrag, hvor *Engifte og mangedefte* ble holdt i 60 byer kysten rundt og samlet tusenvis på bedehus og i samfunnssaler. Han må ha hatt en enorm betydning for det var mange mennesker som hørte ham, og meningene hans var svært kontroversielle på den tiden.

Han hadde en stemme i sin samtid, også ute i Europa, som noen sier at ingen nordmann har hatt verken før eller siden. Brev og innspill ble oversatt og trykket i ledende franske og tyske magasiner. Han fikk altså en stor stemme i samfunnet også utenfor Norge. Så er det jo spørsmålet om hva engasjementet hans betyr for oss i dag? Da er det først og fremst disse store sakene som like rettigheter for kvinner og menn, men han engasjerte seg også i de små sakene. Ingen sak var for liten. Mente han noen var blitt gjort en urett, skrev han et innlegg. Da kommer dette med postbudene inn, at det skulle plasseres postkasser i oppgangene for å lette deres arbeide, og så det var saken med sangfuglene i Frankrike. I Frankrike fanget man små fugler som var flinke til å synge. Dette synes han var helt

forferdelig. Man tok trekkfuglene, ikke landet egne fugler, hvorpå de ikke kom tilbake til Norge hvor de da trengtes for å spise insekter for å ta vare på avlingene. Han ville presisere at de norske sangfuglene ikke var pyntegjenstander, selv om de var vakre.

Han var økologisk bevisst, altså?

- Han tenkte veldig internasjonalt og gikk inn for minoriteters rettigheter, spesielt dette med Østerrike-Ungarn, hvor han mente at hvis man ikke sluttet å undertrykke slaverne, ville det bli storkrig, og det ble det. Saken med Slovakere ble godt kjent, han ble nærmest en folkehelt. Han engasjerte seg også for andre minoriteter, og det er jo veldig aktuelt i dag.

Når det kommer til musikken i forestillingen, har vi tenkt på å være mest mulig tidsriktige. Musikken vi bruker, skal gjenskape tidsånden fra Bjørnsons tid. Vi bruker musikk som er skrevet til Bjørnsons tekster, som da er sanger som Sara og Henrik synger, sanger til Bjørnsons tekster som er arrangert for piano alene, og litt andre ting, for eksempel noe musikk av Grieg som er tilegnet Erika Nissen. Erika Nissen var spennende, for Bjørnson og Erika Nissen var på foredragsturneer på 1890 tallet. Hun var Norges kanskje mest fremstående pianist på den tiden. Hun hadde reist i Europa som ung, men ofret seg senere for mann og barn og en liten konsertkarriere i Norge. Hun og Bjørnson var på foredragsturneer land og strand rundt. Hun spilte da stykker av Grieg innimellom. Holbergsuiten er dedikert til henne. Man vet ikke helt av hvilken art deres bekjentskap var, men de sto hverandre nær. Det antas at de hadde et såkalt "forhold".

Bjørnson hadde virkelig problemer med å holde seg på matta selv, og der kommer foredraget *Engifte og mangesifte* inn. Han mente det skulle være samme krav for kvinner og menn og at dette med å være utro i et ekteskap, var noe som forgiftet forholdet. På den tiden ble det sagt at hvis en kvinne

Fra venstre: Sara Fellman, Henrik Vernegg og Morten Fagerli.

var utro, ødela det familien, men Bjørnson mente at det samme skjedde hvis en mann var utro. Det var gode tanker. Han klarte sikkert å påvirke mange med det, men han klarte ikke å gjennomføre det samme selv, så vi gjør nok litt ap med ham, for han var stadig ute på vift gjennom hele ekteskapet, i over 50 år.

Men tilbake til komponistene. Det var jo ikke bare de store gutta som tonesatte ham, men også flere mer ukjente komponister ...

- Når det gjelder tonesatte dikt av Bjørnson, gjelder dette først og fremst de tidlige diktene. Det var bl.a. Bjørnsons fetter Nordraak, Kjærulf, Weise og selvfølgelig den unge Grieg. De hadde jo et stort prosjekt på gang: Operaen Olav Tryggvason. Den bruker vi også et lite kor fra. Grieg forlot imidlertid prosjektet før det var helt ferdig til fordel for Peer Gynt og Ibsen, noe som førte til brudd mellom Bjørnson og Grieg i mer enn 15 år.

Tilbake til de mindre komponistene, er det jo slik at de er en del av vår kulturarv. Sanger som *Visste du bare* er en veldig søt melodi og vi har på en måte valgt dette for å få noe litt skjønt inn i programmet, fordi en del av disse sakene han tok opp, ikke er så behagelig og har mye problematikk i seg.

Når spiller dere?

- Vi starter 19. mars på Gjøvik, på

den gode restauranten Gamletorvet Spiseri, kl. 18.30. Det blir forestilling med påfølgende Aulestadmeny. Den 29. og 30. april spilles forestillingen på Cafeteateret, Hollendergata 8 i Oslo klokken 20.

Den 20. mai spiller vi på Kongsvinger Bibliotek klokken 19. 5. og 6. juni, samt 28. og 29. august arrangerer vi *Et døgn i Bjørnsons fotspor* i samarbeid med Skibladner. Det starter med forestilling og Aulestadmeny klokken 18, lørdagen på Gamletorvet Spiseri i Gjøvik, så en overnatting på Grand hotell i Gjøvik og tur med Skibladner til Lillehammer med omvisning på Aulestad søndagen etter. ”.

Dere må avslutte med å fortelle en av de søte historiene om Bjørnson som kvinnebedærer...

- Ja, Ingrid var en jente som Bjørnsons mor hadde tatt inn for å læres opp til å bli husmor. Da den unge Bjørnstjerne kom hjem etter et opphold i Kristiania, sto hun på kjøkkenet og ystet ost og var vakkert rød og het i kinnene. Han spurte om han kan få kysse henne, og hun går forsåvidt med på det, men hun hadde ikke kysset før, så hun var helt stiv i leppene. Han kysset henne flere ganger for å få dette ordentlig og da kommer da hans mor inn. ”Hun hadde en vane med å komme inn når hun ikke skulle”, sa Bjørnson gjerne om henne. Og hun lurte da virkelig på hva som skjer. Den unge Bjørnstjerne sier: ”Jeg lærer Ingrid å kysse. Tenk mor, hun kan det ikke”. Denne Ingrid ble senere forbilde for Ingrid i *Synnøve Solbakken*.

Flere opplysninger om forestillingen og hvordan du kan melde deg på arrangementene finner du på:

www.bjornson100ar.no

under overskriften ”Spilleplan

Billetter:

www.billettsservice.no,

hos Narvesen, Posten og hos 7-eleven.

TEKST: KRISTIN L. BACKE

FOTO: HENRIK VERNEGG